

15. Partier, representationsprinciper och bilderna av den svenska demokratin

DAVID KARLSSON & MIKAEL GILLJAM

I denna bok har vi strävat efter att teckna en bild av svenska politiker, var de står i centrala ideologiska frågor, hur de praktiserar sitt demokratiska uppdrag och hur de ser på och påverkas av aktörer och institutioner i sin omgivning. I detta avslutande kapitel ska vi främst fokusera på den kanske viktigaste institutionella aspekten av dem alla: partierna.

Få representativa demokratier klarar sig utan partier. Partier fyller en rad funktioner som är essentiella för valdemokratin: de skapar tydliga politiska alternativ för väljarna i valet; de skapar sammanhållna grupper av politiker i parlamentet som underlättar beslutsfattande och koalitionsbildning; de rekryterar och utbildar politiska kandidater; och de utgör arenor för medborgare att engagera sig och påverka politiken som medlemmar och aktivister. Flera argument talar för att partierna i Sverige har en särskilt stark ställning. Vårt valsysteem är i första hand ett partival med begränsade inslag av personröstning – vilket gör att det stora flertalet politiker har sitt parti att tacka för sitt uppdrag. I de allra flesta svenska valda församlingar finns sex till nio partier representerade, och endast i några få fall har ett parti egen majoritet. Detta leder till att partiernas roll för att bilda och hålla ihop styrande koalitioner är central. Det finns en stark norm i svensk politik om att politiker som representerar ett politiskt parti också ska följa partilinjens – även när man personligen är av annan åsikt. Till skillnad från vad som är fallet i många andra länder spelar de politiska partierna en mycket viktig roll även i den lokala demokratin (Erlingsson, 2008). Och som vi noterade i kapitel 14, ”Politiker och flernivåsystemet”, har partierna en mycket central roll i att hålla ihop den politik som förs på olika politiska nivåer i vårt decentraliserade politiska system.

På grund av partiernas centrala roll i den svenska representativa demokratin ska vi i detta kapitel summera några av de slutsatser som tidigare kapitel kommit fram till kring partiernas betydelse. Vidare kommer vi att undersöka hur politikerna ställer sig i den vidare diskussionen om representationsprinciper och hur viktig partiloyaliteten är för politikerna är när olika principer hamnar i konflikt. Kapitlet, och därmed boken, avslutas därefter med en diskussion om hur våra resultat relaterar till den allmänna diskussionen om olika bilder som finns av den svenska representativa demokratin. Men vi inleder med att studera vad svenska politiker tycker om sitt eget och andra partier.

15.1 Politikerna tycker om partier

Vad tycker då de svenska politikerna om sina partier? Identiska frågor på det temat ställdes i både Riksdagsundersökningen 2010 och KOLFU 2012 vilket innebär att vi nu för första gången ge ett heltäckande svar på denna punkt. Dessutom kan vi jämföra politikernas svar med väljarnas eftersom samma fråga även har ställts i SOM-undersökningarna.

Den fråga vi ska använda löd: "Var skulle du personligen vilja placera de olika partierna på nedanstående skala?". Politikerna svarade på en skala från -5 "Ogillar starkt" till $+5$ "Gillar starkt", och där 0 stod för det neutrala alternativet "Varken gillar eller ogillar". I tabell 1 redovisas politikernas svar på denna fråga efter politisk nivå. De svarandes partitillhörighet framgår av radrubrikerna och resultaten på varje rad kan därför läsas som partirepresentanternas omdöme om de partier som nämns i kolumnrubrikerna. En ram markerar vilket annat parti, efter det egna, som partirepresentanterna på respektive nivå gillar bäst. Kolumnerna kan läsas som vad olika partier tycker om ett specifikt parti.

Att räkna ut vilket parti som gillas mest av svenska politiker kan göras på flera sätt. Ett mått är att räkna ut det genomsnittliga betyget utifrån svaren från samtliga politiker på respektive nivå, och då framstår Socialdemokraterna som det mest populära partiet med värden mellan $+0,8$ och $+1,1$ på skalan från -5 till $+5$. Men eftersom politikerna i allmänhet gillar sitt eget parti starkt är Socialdemokraternas relativt sett höga betyg i huvudsak ett resultat av att partiet är det största i svensk politik.

Mer intressant är därför att fokusera på vilket betyg partierna får från andra politiker än de egna representanterna. Mätt på detta sätt är det Miljöpartiet som får de högsta sympatisiffrorna på samtliga politiska nivåer ($-0,1$ till $+0,3$). Och resultaten visar även att Miljöpartiet är det

Tabell 1. Svenska politikernas omdöme om partierna (medelvärde -5 till +5 efter parti och politisk nivå)

Riksdag	Värderat parti							
	V	S	MP	C	KD	FP	M	SD
Vänsterpartiet	+4,7	+1,9	+0,9	-3,6	-3,8	-2,8	-3,7	-5,0
Socialdemokraterna	+0,8	+4,5	+1,6	-2,8	-3,2	-1,6	-2,4	-4,7
Miljöpartiet	+0,2	+1,1	+4,9	-2,1	-2,3	-1,8	-2,5	-4,6
Centerpartiet	-3,6	-2,0	+0,5	+4,5	+0,8	+1,8	+2,6	-4,7
Kristdemokraterna	-3,7	-1,5	-0,4	+1,7	+3,7	+1,7	+2,5	-4,3
Folkpartiet	-3,4	-0,2	-0,1	+1,6	+0,1	+4,6	+2,6	-4,8
Moderaterna	-4,3	-2,3	-0,8	+2,1	+1,9	+2,3	+4,6	-4,1
Sverigedemokraterna	-4,5	-2,6	-3,3	-1,6	-1,5	-2,4	-0,9	+4,9
Samtligas omdöme	-1,5	+0,8	+0,6	-0,3	-0,8	+0,2	+0,5	-4,0
Andra partiers omdöme	-1,9	-1,2	+0,3	-0,7	-1,0	-0,1	-1,1	-4,5
Landsting	V	S	MP	C	KD	FP	M	SD
Vänsterpartiet	+4,8	+1,8	+0,7	-2,9	-3,4	-2,7	-3,8	-4,9
Socialdemokraterna	+1,8	+4,7	+1,3	-2,2	-3,2	-1,6	-2,9	-4,7
Miljöpartiet	+0,6	+0,7	+4,7	-1,0	-2,2	-0,7	-1,9	-4,7
Centerpartiet	-3,1	-1,0	+0,0	+4,5	+0,2	+0,5	0,0	-4,4
Kristdemokraterna	-3,1	-1,6	-0,3	+1,2	+4,6	+0,6	+1,6	-4,2
Folkpartiet	-3,3	-0,9	-0,1	+1,0	+0,3	4,6	+1,4	-4,6
Moderaterna	-4,1	-2,2	-1,2	+1,3	+1,8	+2,0	+4,6	-3,4
Sverigedemokraterna	-3,6	-2,0	-3,6	-2,6	-0,6	-2,0	-1,1	+4,7
Övriga partier	-2,3	-0,9	-1,1	-1,1	-0,4	-0,1	+0,3	-3,6
Samtligas omdöme	-0,8	1,0	+0,3	-0,4	-0,9	+0,1	-0,1	-4,0
Andra partiers omdöme	-1,2	-1,1	0,0	-0,8	-1,1	-0,3	-1,7	-4,2
Kommun	V	S	MP	C	KD	FP	M	SD
Vänsterpartiet	+4,6	+1,5	+1,0	-2,7	-3,5	-2,7	-3,5	-4,7
Socialdemokraterna	+1,8	+4,7	+1,0	-2,1	-3,1	-1,8	-2,9	-4,6
Miljöpartiet	+0,7	+0,5	+4,6	-1,2	-2,1	-1,1	-2,0	-4,4
Centerpartiet	-2,8	-1,0	-0,4	+4,3	+0,5	+0,4	+0,6	-4,0
Kristdemokraterna	-3,0	-1,5	-0,4	+0,9	+4,4	+0,8	+1,5	-3,9
Folkpartiet	-3,2	-0,6	-0,3	+0,8	-0,1	+4,6	+1,5	-4,2
Moderaterna	-3,9	-1,9	-1,2	+1,1	+1,6	+1,9	4,6	-3,2
Sverigedemokraterna	-3,6	-1,8	-3,3	-2,3	-1,1	-1,5	-1,2	+4,7
Övriga partier	-1,7	-0,9	-0,8	-1,0	-1,3	-0,5	0,0	-2,3
Samtligas omdöme	-0,7	+1,1	+0,2	-0,3	-0,9	-0,1	-0,2	-3,8
Andra partiers omdöme	-1,0	-1,0	-0,1	-0,9	-1,2	-0,5	-1,5	-4,1

Kommentar: I landsting och kommun ingår representanter från gruppen övriga partier bland de svarande, men politikernas omdömen om dessa partier redovisas inte i tabellen. I tabell 1 framgår även politikernas omdömen om det egna partiet, vilket markerats med svart bakgrund. Antal svarande var i riksdagen 299–302, landsting 1208–1220 och i kommunerna 8692–8766. Källorna är Riksdagsundersökningen 2010 och KOLFU 2012.

enda parti som på åtminstone en politisk nivå (i riksdagen) får i genomsnitt mer positiva än negativa betyg från kollegorna i de andra partierna. Samtliga övriga partier ogillas mer än de gillas av den genomsnittlige partimotståndaren. Näst mest positiva betyg får de borgerliga mittenpartierna Folkpartiet (-0,5 till -0,1) och Centerpartiet (-0,7 till -0,9). Partierna som ligger längre från den politiska mitten, Vänsterpartiet, Socialdemokraterna, Kristdemokraterna och Moderaterna, får följaktligen något lägre värden (mellan -1,9 och 1,0).

Klart mest kritiska är svenska politiker till ett specifikt parti: Sverigedemokraterna (-4,1 till 4,5). Med ett undantag är Sverigedemokraterna det parti som de övriga partierna på samtliga politiska nivåer ogillar mest. Undantaget är Moderaterna, som i kommuner och landsting ogillar Vänsterpartiet något mer än de ogillar Sverigedemokraterna. Den negativa synen på Sverigedemokraterna från övriga partier är överlag något starkare i riksdagen än i kommuner och landsting.

Samtliga partirepresentanter på samtliga politiska nivåer har svarat att man gillar sitt eget parti bäst, vilket knappast är förvånande. Värdena för självvuppskattning ligger hos samtliga partier mellan +4,3 och +4,9, med ett undantag: Kristdemokraterna i riksdagen utmärker sig som den grupp som sätter det lägsta betyget på sitt parti: +3,7.

Resultaten i tabell 1 säger också en hel del om hur partierna i de två politiska blocken ser på varandra. Ett huvudresultat är att partierna inom det rödgröna respektive det borgerliga blocket gillar varandra medan man ogillar partierna i det andra blocket. Det finns bara ett par marginella undantag: folkpartister i kommunerna ogillar Kristdemokraterna mer än de gillar dem, och centerpartister i landstingen varken gillar eller ogillar Moderaterna. Borgerliga riksdagspolitiker gillar andra borgerliga partier klart mer än vad rödgröna riksdagspolitiker gillar andra rödgröna partier (i genomsnitt +1,8 bland de borgerliga jämfört med +1,1 bland de rödgröna). I kommuner och landsting är dock resultatet det omvända, även om skillnaden mellan blocken här är liten (i genomsnitt +1,1 bland de rödgröna i både landsting och kommuner att jämföra med +1,0 bland de borgerliga i landstingen och +0,9 i kommunerna).

I det rödgröna blocket gillar socialdemokrater i riksdagen Miljöpartiet i något högre grad än man gillar Vänsterpartiet, men i kommuner och landsting är resultaten de omvända. Miljöpartister i riksdagen och (i mindre grad) i landstinget gillar Socialdemokraterna mer än Vänsterpartiet, medan miljöpartister i kommunerna gillar Vänsterpartiet mer än Socialdemokraterna. Vänsterpartiet gillar Socialdemokraterna mer än Miljöpartiet på samtliga nivåer. I de övriga borgerliga partiernas ögon är

Moderaterna det klart mest populära partiet i riksdagen (i genomsnitt +2,5) och i kommunerna (+1,2), medan partiet får sämre omdöme av de borgerliga kollegorna i landstingen (+1,0). Det parti som gillas minst av sina borgerliga kollegor är på samtliga nivåer Kristdemokraterna.

En intressant analys som kan göras utifrån de resultat som presenteras i tabell 1 handlar om så kallade asymmetriska sympatirelationer (Oscarsson, 1998), det vill säga hur ett partis omdöme om ett annat parti förhåller sig till det senare partiets omdöme om det förra. Resultaten i tabell 1 avslöjar flera exempel på besvarad respektive obesvarad "politisk kärlek" mellan de svenska partierna. Det parti som kommer "bäst ut" ur en sådan analys är Miljöpartiet, som i relation till samtliga övriga partier på samtliga tre politiska nivåer gillas högre av sina politiska motståndare än vad miljöpartisterna själva gillar de andra partierna. Även Socialdemokraterna har relativt höga nivåer av "netto-gillande" i relation till andra partier, i synnerhet i riksdagen. Det parti som faller klart sämst ut i en analys av denna typ är Sverigedemokraterna. Det finns förvisso inget parti på någon nivå som den genomsnittlige sverigedemokraten gillar mer än de ogillar, men Sverigedemokraternas omdömen om andra partier är konsekvent mindre negativa än de övriga politikernas omdöme om Sverigedemokraterna.

Vi kan notera vissa intressanta resultat inom blocken när det gäller asymmetriska sympatirelationer. Inom det rödgröna blocket gäller att Miljöpartiet gillas i högre grad av socialdemokrater och vänsterpartister än vad miljöpartisterna själva gillar dessa båda partier. Socialdemokraternas syn på Vänsterpartiet är mer negativ än vad Vänsterpartiets syn är på Socialdemokraterna i riksdagen, medan det omvända är fallet i kommunerna. Bland de borgerliga partierna riksdagen har de övriga partierna högre tankar om Moderaterna än Moderaterna har om dem, medan det omvända förhållandet är fallet i kommuner och landsting. Det borgerliga parti som har störst obesvarad politisk kärlek är Kristdemokraterna – både i förhållande till de andra borgerliga partierna och i förhållande till de rödgröna partierna.

15.2 Partiideologi och partiernas förhållande till varandra

Vad ligger då bakom variationen i partiernas sympatier för varandra? En viktig förklaringsfaktor är partiernas politiska avstånd till varandra i de frågor som är mest centrala i svensk politik. Uppgifterna om hur svenska politiker gillar eller ogillar andra partier kan därför hjälpa oss att förstå

hur politikerna placerar partierna i det politiska rummet. Den forskare som tidigare har fördjupat sig mest i denna typ av analyser är Henrik Oscarsson som i sin avhandling "Den svenska partirymden" (Oscarsson, 1998) studerade hur väljarna förhåller partierna till varandra.

I tre kapitel i denna bok, kapitel 2 "Politiker till höger och vänster", kapitel 3 "Politikernas representation av medborgarnas miljöintresse" och kapitel 4 "Kommunpolitikerna och invandringen", har författarna undersökt hur svenska politiker ställer sig i de tre dominerande ideologiska dimensionerna i svensk politik: vänster-högerdimensionen, den gröna dimensionen och invandringspolitiken. Vi ska nu undersöka i vilken grad dessa ideologiska dimensioner också ligger till grund för hur politikerna förhåller sig till de åtta nationella partierna i Sverige. Som ett första steg undersöker vi samband mellan sympatier för partierna och politikernas självplacering på vänster-högerskalan och på den gröna skalan. Som indikator för positionen i den invandringspolitiska dimensionen används enkätfrågan om förslaget att ta emot färre flyktingar i Sverige. För att undersöka om sambanden bland politiker skiljer sig från sambanden bland väljarna på denna punkt görs också en sambandsanalys mellan väljarnas vänster-högerposition och inställning till invandringspolitiken och i vilken grad de gillar olika partier. För uppgifter om medborgarnas åsikter används den nationella SOM-undersökningen från 2011 som underlag. För riksdagsledamöter och väljare saknar vi uppgifter om position på den gröna dimensionen. Resultaten av analysen redovisas i tabell 2.

Resultaten i tabell 2 visar att såväl politikernas som väljarnas sympatier för partierna i hög grad har samband med var man placerar sig själv på vänster-högerskalan. Starkast är sambanden mellan vänster-högerposition och sympatierna för partierna vid skalans ändpunkter, Vänsterpartiet (-0,78 till -0,81 bland politikerna och -0,69 bland väljarna) och Moderaterna (+0,76 till +0,82 bland politikerna och +0,75 bland väljarna). Sambanden är likaså starka mellan vänster-högerposition och sympati för Socialdemokraterna och de borgerliga mittenpartierna. Sympatier för Miljöpartiet och Sverigedemokraterna har den svagaste kopplingen till vänster-högerskalan, men både bland politiker på samtliga politiska nivåer och bland väljarna finns signifikanta resultat som visar att politiker till vänster gillar Miljöpartiet bättre och politiker till höger gillar Sverigedemokraterna bättre, relativt sett.

Jämfört med vänster-högersambanden är sambanden mellan sympati för partierna och position på den gröna dimensionen och inställningen till invandringspolitiken klart svagare. När det gäller sympatierna för Miljöpartiet väger positionen på den gröna dimensionen ungefär

Tabell 2. Samband mellan ideologisk position och sympati för politiska partier bland politiker (efter politisknivå) och väljare (Pearsons r)

Ideologisk dimension	V	S	MP	C	KD	FP	M	SD
Riksdagspolitiker								
Vänster-höger	-0,81	-0,72	-0,43	+0,70	+0,71	+0,62	+0,76	+0,15
Invandring	-0,30	-0,23	-0,32	E.S.	E.S.	E.S.	E.S.	+0,60
Landstingspolitiker								
Vänster-höger	-0,81	-0,71	-0,38	+0,53	+0,68	+0,59	+0,82	+0,25
Den gröna dimensionen	+0,14	+0,07	+0,39	+0,10	-0,08	E.S.	-0,13	-0,19
Invandring	-0,38	-0,34	-0,38	E.S.	+0,26	+0,12	+0,32	+0,58
Kommunpolitiker								
Vänster-höger	-0,78	-0,70	-0,36	+0,50	+0,63	+0,57	+0,80	+0,27
Den gröna dimensionen	+0,08	-0,04	+0,37	+0,13	E.S.	-0,03	-0,07	-0,18
Invandring	-0,34	-0,29	-0,37	+0,08	+0,22	+0,13	+0,28	+0,58
Väljare								
Vänster-höger	-0,69	-0,63	-0,30	+0,50	+0,45	+0,51	+0,75	+0,10
Invandring	-0,19	-0,14	-0,36	E.S.	+0,11	E.S.	+0,12	+0,53

Kommentar: Samtliga redovisade sambandsvärden är statistiskt signifikanta ($p < .05$). E.S. = ej signifikant. Källa: Riksdagsundersökningen 2010, KOLFU 2012 och Riks-SOM 2011 (Vernersdotter, 2012).

lika tungt som vänster-högerpositionen, men i sympatierna för alla andra partier är sambandet med den gröna dimensionen väsentligt svagare. Sympatierna för Sverigedemokraterna har både bland politiker och bland väljare tydligt samband med bedömarens position i invandringpolitiken.

Det tycks alltså som att vänster-högerdimensionen är den klart viktigaste förklaringsfaktorn för hur företrädare för olika partier ser på varandra. Men hur stark är denna dominans? En statistik teknik som är lämpad för att utskilja underliggande dimensioner när det gäller hur personer svarar på en rad enkätfrågor är faktoranalys. Genom denna teknik kan vi utgå från mönster i hur politikerna gillar och ogillar olika partier och slå fast om dessa mönster kan beskrivas som en eller flera underliggande dimensioner. Genom faktoranalysen skapas nya variabler som representerar dessa dimensioner, variabler som i sin tur användas som en beroende variabel när vi vill undersöka vad som ligger bakom variationer i olika personers inställningar. En faktorvariabel är standardiserad så att dess medelvärde alltid är 0 och dess standardavvikelse 1. Resultaten av sådana faktoranalyser bland politiker i riksdagen, landsting och kommun samt bland väljare presenteras i tabell 3. En sambandsanalys mellan de faktorer

som genereras av denna faktoranalys och politikernas och väljarnas ideologiska positioner redovisas i tabell 4.

Tabell 3. *Sympati för politiska partier bland politiker (efter politisknivå) och väljare, faktoranalys*

Parti	Riksdag		Landsting		Kommun		Väljare	
	D1	D2	D1	D2	D1	D2	D1	D2
Moderata samlingspartiet	0,92		0,85	-0,28	0,83	-0,30	0,81	-0,28
Centerpartiet	0,91		0,83		0,82		0,85	
Kristdemokraterna	0,90		0,83	-0,24	0,84		0,77	
Folkpartiet	0,88		0,84		0,83		0,86	
Sverigedemokraterna		-0,84		-0,77		-0,73		-0,52
Miljöpartiet de gröna	-0,36	0,69		0,79		0,79		0,84
Socialdemokraterna	-0,73	0,49	-0,67	0,52	-0,63	0,53	-0,47	0,67
Vänsterpartiet	-0,75	0,45	-0,72	0,51	-0,66	0,56	-0,51	0,62
Andel förklarad varians	56	21	48	24	45	23	40	24

Kommentar: Analysen är en varimaxroterad faktoranalys. Antalet faktorer fastställdes med hjälp av Kaisers kriterium. Endast faktorladdningar på minst 0,20 redovisas i tabellen. Källor: Riksdagsundersökningen 2010, KOLFU 2012 och Riks-SOM 2011.

Tabell 4. *Samband mellan politikernas och väljares ideologi och partisympatidimensioner (Pearsons r)*

Ideologisk dimension	Riksdag		Landsting		Kommun		Väljare	
	D1	D2	D1	D2	D1	D2	D1	D2
Vänster-höger	+0,77	-0,31	+0,76	-0,38	+0,72	-0,43	+0,67	-0,46
Den gröna dimensionen	i.u.	i.u.	e.s.	+0,34	+0,08	+0,31	i.u.	i.u.
Invandring	e.s.	-0,61	+0,13	-0,59	+0,11	-0,56	e.s.	-0,45

Kommentar: Antal svarande var i riksdagen 296, landstingen 1 164, kommunerna 8 279 och bland väljarna 1 357. För riksdagsledamöter och väljare saknar vi uppgifter om position på den gröna dimensionen. Källor: Riksdagsundersökningen 2010, KOLFU 2012 och Riks-SOM 2011.

Resultaten i tabell 3 visar övertygande att det endast är två dimensioner som förklarar varför svenska politiker i riksdag, landsting och kommun gillar och ogillar de svenska partierna. Dessa dimensioner är dessutom i det närmaste identiska på de tre politiska nivåerna – liksom bland väljarna. Sambandsanalysen i tabell 4 visar att den första och dominerande dimensionen har ett mycket starkt samband med vänster-högerposition, något starkare i riksdag och landsting (Pearsons $r = +0,77$ respektive $+0,76$) än i kommunerna och bland väljarna ($+0,72$ och $+0,67$).

Att vänster-högerdimensionen är så starkt förknippad med det svenska partisystemet är inte någon överraskning. I kapitel 2 i denna bok, "Politiker till vänster och höger" illustreras med önskvärd tydlighet hur starkt detta samband är. Var man står på vänster-högerekalan och vilket parti man representerar är för många politiker i praktiken samma sak. I kapitel 2 presenterades resultat som visar att partiernas rangordning – från Vänsterpartiet till Moderaterna – är ungefär densamma på samtliga politiska nivåer, både när vi undersöker politikernas självplacering på vänster-högerekalan och när vi undersöker deras ställningstagande i olika sakfrågor som kan kopplas till dimensionen. Men det är inte nödvändigtvis så att företrädare som ser sig själva som radikala – åt vänster eller åt höger – också har mer radikala uppfattningar i sakfrågor. Kommunpolitiker ser sig exempelvis i många stycken som mer radikala än riksdagspolitiker, men i en rad preciserade vänster-högerfrågor är det svårt att iakttä samma mönster. Snarare kunde vi se att polariseringen var starkare i frågor där politikerna på respektive nivå hade ett större direkt ansvar för frågorna.

Den andra dimensionen i tabell 3 har i tabell 4 ett starkt samband med synen på invandringspolitiken, och också här är sambanden något starkare i riksdag och landsting (0,61 respektive -0,59) än i kommuner och bland väljare (-0,56 respektive -0,45). Partiernas positioner i invandringspolitiken analyserades ingående i kapitel 4 i denna bok, "Kommunpolitikern och invandringen". Resultaten i kapitlet visar på ett mönster där Sverigedemokratiska politiker skiljer sig kraftigt från politiker i de sju andra riksdagspartierna med sin mer kritiska syn på invandring och dess konsekvenser. Även om det finns vissa skillnader mellan de övriga partierna är det spänningen mellan dessa och Sverigedemokraterna som präglar dimensionen. Dessa slutsatser bekräffas av resultaten i tabell 3.

Den tvådimensionella partikartan återfinns också bland landstingspolitikerna i 19 av landets 20 landsting och regioner (undantaget är Jönköping där den gröna dimensionen ansluter till de övriga två). Tvådimensionaliteten återfinns också i de flesta kommuner, men här – liksom i några av landstingen – blir analysen mer komplicerad på grund av närvaron av lokala partier i politiken.

Den gröna dimensionen, som vi i tabell 4 kan undersöka tack vare kommun- och landstingspolitikernas självplacering, har inget samband med den första faktordimensionen men den har ett visst samband med den andra. Men detta samband är klart svagare än sambandet med politikernas position i invandringspolitiken.

Att det finns en grön dimension i svensk politik visas dock tydligt i kapitel 3 i denna bok, "Politikernas representation av väljarnas miljöintresse". I kapitlet framgår att Miljöpartister ser sig som mest gröna och Sverigedemokrater som minst gröna. Överlag påminner rangordningen mellan partierna i den gröna dimensionen mycket om rangordningen när det gäller invandringspolitiken. Att resultaten i tabell 3 och 4 pekar mot en tvådimensionell svensk partrymd betyder således inte att andra ideologiska dimensioner än vänster-höger och invandringspolitiken, som till exempel den gröna dimensionen, inte existerar eller har relevans för politiken. Resultaten innebär dock att den gröna dimensionen, och andra dimensioner, inte har lika stor påverkan på hur politiker och väljare förhåller de svenska partierna till varandra.

15.3 Representationsprinciperna och partiloyaliteten

Vi inledde denna bok med att konstatera att svenska politiker inte är ense om hur ett politiskt mandat ska tolkas i den svenska representativa demokratin. I kapitel 5, "Svenska politikernas demokratisyn", kunde vi förvisso se att det finns en stark samsyn bland svenska politiker och väljare i det starka stödet för den partiorienterade valdemokrati. Även i internationell jämförelse utmärker sig svenska politiker som utpräglade valdemokrater, med en starkare betoning på partiernas viktiga roll än vad som är fallet i många andra länder. Men hur politiker inom ramen för valdemokratin ska utöva sitt uppdrag, och vilken roll partierna har i deras rolltolkning, är en mer öppen fråga. Problemet ställs på sin spets när det råder motstridiga uppfattningar kring hur ett politiskt beslut ska fattas. Vilka principer ska en politiker då luta sig mot för att på bästa sätt fullfölja sitt demokratiska uppdrag?

Förenklat kan man säga att en politiker står inför två huvudalternativ när det gäller representationsprinciper: Enligt *väljarprincipen* är det väljarnas åsikter som skall vara avgörande och bindande för en politikers agerande. Politikern är väljarnas språkrör och de egna åsikterna har mindre betydelse. Enligt den andra principen, *förtroendepincipen*, förlitar sig de valda ledamöterna hellre på det egna omdömet med motiveringen att det är just detta omdöme som gjort att väljarna har utsett vederbörande till sin representant. Anhängare av den första principen kallas av de forskare som står bakom teoribildningen för *trustee* respektive *delegate* (Wahlke, Elau, Buchanan & Ferguson, 1962), som på svenska kan översättas till *förtroendeledamot* respektive *väljardelegat*.

Förtroendeledamöter kan beskrivas som anhängare av en mer elitistisk demokratisyn än väljardelegater. Logiken i förtroendepincipen är att politikerna är valda på grundval av kompetens och omdöme, och att de därför också förväntas använda dessa kvalifikationer i sitt politiska arbete. Politikerna är en utvald elit som är mer lämpade än andra väljare att ta ansvar för det politiska beslutsfattandet. Det betyder naturligtvis inte att förtroendeledamöter är odemokratiska, utan enbart att de inte i första hand söker vägledning om politikens inriktning från väljarnas åsikter vid det föregående valet utan snarare står till ansvar inför väljarna vid kommande val. Då avgör väljarna om politikerna förtjänar fortsatt förtroende eller bör bytas ut.

Om politikerna ser sig som förtroendeledamöter som har fått ett mer öppet mandat från väljarna att fatta politiska beslut efter eget omdöme kan vi också förvänta oss att väljares och politikernas åsikter skiljer sig åt i många i sakfrågor. Och som tydligt visades i kapitel 6, "Representerar riksdagen svenska folket?" är åsiktsöverensstämmelsen mellan väljare och valda på många punkter svag. Och som framgick i kapitel 3, "Politikernas representation av medborgarnas miljöintresse", har politikernas uppfattningar om väljarnas inställning i miljöpolitiska frågor endast liten betydelse för deras agerande i dessa frågor. Resultaten i dessa kapitel skulle således kunna tolkas som att förtroendepincipen väger tungt bland svenska politiker.

I kapitel 8, "Den politiska betydelsen av kön", och i kapitel 9, "Politikerna och den sociala representationen", analyseras bland annat politikernas vilja att särskilt representera olika sociala gruppers intressen. Att stå upp för en viss grupp kan man i och för sig göra helt på eget bevåg, men resultaten i kapitlen visar att det finns tydliga kopplingar mellan prioriteringar mellan gruppintressen och politikernas sociala tillhörighet – i många fall är politikernas grupp tillhörighet här viktigare än partitillhörighet. Dessa resultat ligger i linje med teorier om social representation där politikerna ses som representanter för de grupper som de själva och de egna väljarna tillhör. En sådan tolkning av representationsrollen ligger närmare väljarprincipen än förtroendepincipen, eftersom det kan finnas förväntningar från väljarnas sida att politikerna ska agera i en specifik riktning.

När kopplingarna mellan politiker och vissa väljargrupper blir ännu starkare kan man tala om en klientelistisk representation. I kapitel 10, "Policybaserade och klientelistiska relationer till väljarna – en jämförelse mellan politiker i Sverige och Ghana" visades att sådana relationer som förväntat var vanligare i Ghana än i Sverige. Men författarna problema-

tiserar även klientelismbegreppet och menar att med en bredare tolkning kan man se spår av denna representationspraktik även i Sverige och att det inte nödvändigtvis behöver ha de problematiska konsekvenser för demokratin som det negativt laddade begreppet klientelism indikerar.

Att svenska politiker känner sig bundna av väljarnas mandat framgår också av resultaten i kapitel 7, "Lokala politiker och vallöften". Svenska politiker anser att vallöften oftast uppfylls, en uppfattning som också har stöd i tidigare forskning (Naurin, 2011). Att vallöften tillmäts en så stor betydelse i svensk politik stärker därmed bilden av svenska politiker som väljardelegater.

Idéerna bakom de två klassiska representationsprinciperna, trustee/förtroendeledamot och delegate/väljardelegat utvecklades i en amerikansk kontext (Eulau, Wahlke, Buchanan & Ferguson, 1959; Wahlke, Elau, Buchanan & Ferguson, 1962). Vid sidan av de två traditionella förtroendepinciperna finns en tredje princip som i högsta grad är relevant i europeisk, och i synnerhet svensk politik: *partiprincipen*. Svenska politikernas inställning till representationsprinciperna har undersökts ett antal gånger sedan 1960-talet och i dessa studier har partiprincipen, och representationsrollen som *partiombud*, använts vid sidan av de två andra representationsprinciperna (Holmberg, 1974; Wallin, Bäck & Tabor, 1981; Holmberg & Esaiasson, 1988; Esaiasson & Holmberg, 1996; Bäck, 2000; Bäck & Öhrvall, 2004; Brothén & Gilljam, 2006; Karlsson, 2006; Johansson, Karlsson, Johansson & Norén Bretzer, 2007; Gilljam, Karlsson & Sundell, 2010b; Karlsson, 2013c).

Bakom partiprincipen finns argument som bygger på partiernas centrala roll i den representativa demokratin, i synnerhet i valsysteem som liknar det svenska där väljarna i första hand röstar på parti och de enskilda politikerna har vissa problem att förklara hur de skulle ha fått individuella mandat från sina väljare. Att följa partilinjen när det finns motstridiga uppfattningar vid ett beslut kan därför motiveras som ett sätt att kanalisera väljarnas önskemål så som de framförts i valet. Partiprincipen liknar därmed väljarprincipen i så måtto att båda principerna bygger på bundna mandat från väljarna. Men det går också att tänka sig situationer när partiets linje står i strid med väljarnas uppfattning i en fråga – det är då som skillnaderna mellan de två principerna blir tydlig. Att i det läget följa partiprincipen är en mer elitistisk tolkning av det politiska mandatet och partiprincipen liknar då i högre grad förtroendepincipen. Ytterligare argument för att luta sig mot partiprincipen är de rent pragmatiska – det är svårt för att inte säga omöjligt att veta var väljarna står i alla frågor som politikerna fattar beslut om och då är partiprincipen en mycket enklare

kompas. Och för att beslutsfattandet i ett parlament ska ske under ordnade former, och med tydliga ansvarsförhållanden mellan en styrande majoritet och en opposition, så är partidisciplin ofta ett nödvändigt verktyg.

Eftersom frågan om representationsprinciper har ingått i ett stort antal politikerundersökningar är huvuddragen kring hur svenska politiker förhåller sig till de tre principerna väl kända. Ett övergripande intryck från tidigare studier av svenska politiker är att i ställningstagandet mellan representationsprinciper står det viktigaste valet mellan partiprincipen å den ena sidan och de övriga två principerna å den andra. Trots att den principiella skillnaden mellan dem är stor tycks det ändå som att valet mellan väljarprincipen och förtroendepincipen är något mer godtyckligt. Från komparativa undersökningar av europeiska kommunpolitiker framgår att svenska politiker tillhör de länder som i högst utsträckning föredrar partiprincipen – men att skillnader mellan kommuner på denna punkt ibland kan vara lika stora eller större än de mellan länder (Karlsson, 2013b). Inom Sverige är partiprincipen till exempel mer vanligt förekommande i större kommuner (Karlsson, 2013a).

Vi vet även sedan tidigare att politiker från de etablerade partierna, speciellt socialdemokraterna, och politiker på högre positioner i den politiska hierarkin och som tillhör den politiska majoriteten i högre grad än andra är anhängare av partiprincipen (Gilljam, Karlsson & Sundell, 2010b). Politiker på lägre positioner, och politiker från anti-etablissmangspartier och som tillhör oppositionen, har en tendens att inte stödja partiprincipen.

I en tidigare studie hade vi också möjligheten att studera hur politikerns inställning till representationsprinciperna hade utvecklats i kommunerna och i riksdagen sedan 1960-talet (Gilljam, Karlsson & Sundell, 2010b). Resultaten från denna undersökning visade bland annat att partiprincipen bland kommunpolitiker stärkts över tid och att kommunerna närmast sig de ideal som gällt på nationell nivå. Den ökade betoningen av parti-lojalitet i kommunpolitiken överensstämmer med bilden från internationella komparativa studier (Copus & Erlingsson, 2012). Ett problem var dock att frågan om representationsprinciperna hade formulerats på lite olika sätt i olika undersökningar, och att undersökningarna genomförts vid olika tidpunkter.

Vi har i detta kapitel möjlighet att för första gången analysera hur samtliga svenska politiker på de tre politiska nivåerna under en och samma mandatperiod förhåller sig till de olika representationsprinciperna. Den fråga som ställdes i KOLFU 2012 och i Riksdagsundersökningen 2010 löd: ”Om det vid behandlingen av viktiga principfrågor i riksdagen/

fullmäktige uppstår en konflikt mellan en ledamots egen uppfattning och partigruppens/partiets fullmäktigegrupps uppfattning eller väljarens uppfattning, hur anser du att ledamoten i sådana fall bör rösta? 1) Rösta enligt egen uppfattning, 2) Rösta enligt partigruppens uppfattning eller 3) Rösta enligt väljarens uppfattning.” Politiker som svarat 1) klassificeras som förtroendeledamöter, de som svarat 2 som partiombud och de som svarat 3 som väljardelegater. Resultaten av analysen redovisas i tabell 5.

Tabell 5. *Andel förtroendeledamöter (FL), partiombud (PO) och väljardelegater (VD) bland svenska politiker efter politisk nivå och parti (procent)*

Roll:	Riksdagspolitiker			Landstingspolitiker			Kommunpolitiker		
	FL	PO	VD	FL	PO	VD	FL	PO	VD
Vänsterpartiet	41	59	0	49	44	8	49	32	19
Socialdemokraterna	22	77	1	23	71	7	30	58	13
Miljöpartiet	50	41	9	53	30	16	56	28	16
Centerpartiet	32	63	5	57	34	9	62	26	13
Kristdemokraterna	50	50	0	57	38	5	53	35	13
Folkpartiet	21	74	5	60	33	7	57	31	12
Moderaterna	20	77	4	39	54	7	41	47	13
Sverigedemokraterna	23	69	8	18	44	38	36	33	31
Övriga partier				34	31	34	55	16	29
Samtliga partier	27	70	3	38	53	9	42	43	14

Kommentar: Antalet svarande i riksdagen var 285, i landstingen 1 204 och i kommunerna 8 658. Källorna är Riksdagsundersökningen 2010 och KOLFU 2012.

Resultaten i tabell 5 visar att partiombudet är den vanligaste rolltolkningen på samtliga tre politiska nivåer i svensk politik: 70 procent av riksdagspolitikerna, 53 procent av landstingspolitikerna och 43 procent av kommunpolitikerna förordar partiprincipen. Stödet bland kommunpolitikerna ligger nära resultaten i andra studier under senare tid, men andelen partiombud i riksdagen är mycket högre än i den senaste riksdagsundersökningen där frågan fanns med (år 2002) då andelen partiombud i riksdagen endast var 38 procent. Vid det tillfället var i istället förtroendeledamoten den vanligaste rolltolkningen med 53 procent. Hur ska vi förstå denna förändring – har riksdagsledamöternas demokratisyn kraftigt förändrats?

En första reservation är att frågan 2002 ställdes på ett lite annorlunda sätt, där politikerna fick välja mellan de tre positionerna i parvisa uppställningar. Men denna justering av frågans form kan knappas förklara

den stora skillnaden mellan 2002 och 2010. Eftersom vi bara har två mät-tillfällen, och riksdagen till skillnad från kommunerna endast består av en vald församling är det svårt att dra några definitiva slutsatser av materialet, men vi vill här lyfta fram några viktiga aspekter: Under 2010 styrdes Sverige av en borgerlig minoritetsregering med Sverigedemokraterna som tungan på vågen. Att försvara regeringens ställning i denna instabila parlamentariska situation ökade sannolikt kraften i partipiskan, i synnerhet bland de borgerliga regeringspartierna. Även under 2002 styrdes Sverige förvisso av en minoritetsregering men då inom ramen för ett organiserat samarbete mellan Socialdemokraterna, Vänsterpartiet och Miljöpartiet. Blockpolitiken har tydligt förstärkts i svensk politik under 2000-talet.

Att denna förklaring har betydelse understryks av att det i synnerhet är bland borgerliga riksdagspolitiker som partiprincipen har vunnit mark. År 2002 var andelen partiombud i Krisdemokraterna 22 procent, i Centerpartiet 14 procent, i Moderaterna 10 procent, och i Folkpartiet 3 procent. Som framgår av tabell 5 var motsvarande andelar åtta år senare 50, 63, 77 och 74 procent. Bland de rödgröna partierna i riksdagen är skillnaderna betydligt mindre mellan de två undersökningarna, i synnerhet bland socialdemokratiska riksdagsledamöter där 73 procent var partiombud 2002 jämfört med 77 procent 2010. I Vänsterpartiet och Miljöpartiet har andelen partiombud ökat, men inte lika kraftigt som på den borgerliga sidan (från 35 till 59 procent i Vänsterpartiet och från 24 till 41 procent i Miljöpartiet). Sverigedemokraterna, som inträdde i riksdagen 2010, har som oppositionsparti också en relativt sett hög andel partiombud (69 procent). En rimlig slutsats av dessa resultat är att partiombuden blivit fler i Sveriges riksdag som en kombination av den skärpta blockpolitiken och de borgerliga politikernas erfarenhet av regeringsmakten.

I jämförelse med övriga politiska nivåer framgår tydligt att partiprincipen är som starkast i riksdagen, svagare i landstingen och svagast i kommunerna. I kommunerna är det endast bland socialdemokratiska och moderata politiker som partiombuden är det populäraste alternativet – i de övriga partierna är förtroendeledamot annars det alternativ som oftast förordas. Väljardelegaterna är det minst populära alternativet på samtliga nivåer, och endast tre procent av riksdagsledamöterna kan föras till denna kategori, jämfört med 9 procent av landstingspolitikerna och 14 procent av kommunpolitikerna. I allmänhet är det i Sverigedemokraterna, Miljöpartiet och i gruppen övriga lokala partier som andelen väljardelegater är som högst.

En allmän kritik som kan riktas mot frågan om representationsprinciperna är att den är kategorisk och inte lämnar något utrymme för

kompromisser. Många politiker menar, vilket bland annat framkom i politikernas kommentarer till våra enkäter, att valet av princip beror på frågans art och att man ofta försökte kombinera element av de olika principerna i sin politikergärning. Redan i den studie som lanserade representationsprinciperna fanns en medvetenhet om denna problematik och författarna använde termen *politico* för att beteckna representationsrollen som kombinerade drag av *trustee* och *delegate*.

När det gäller svenska förhållanden vet vi också ganska väl vilken princip som politikerna väljer i praktiken, och i de allra flesta fall är det partiprincipen – även på den kommunala nivån. Om en politiker inte kan stå för partilinjens är det vanligare att man duckar och undviker att delta i omröstningen än att man röstar emot (Skoog, 2011). När enskilda ledamöter bryter mot partilinjens blir det oftast uppmärksammat i media och framställs som en mer eller mindre anmärkningsvärd händelse, beroende på frågans art.

Hur ska man då förstå politikernas ställningstaganden i frågan – ikläder de sig en demokratiideologisk söndagskostym när de i varierande grad påstår att de är förtroendeledamöter respektive väljardelegater? Förmodligen är söndagskostymen en del av sanningen. Men det kan också finnas utrymme att tillämpa representationsprinciper på mindre publika sätt än i nyckelomröstningar. Tack vare ett par frågor som ställdes i KOLFU 2012 om hur kommunpolitiker tar ställning i två typer av ärenden, förslag om omorganiseringar av förvaltningen respektive förslag om ändringar av skatter och avgifter, kan vi jämföra deras svar i den mer principiellt formulerade frågan om representationsprinciper och politikernas bild av sin egen praktik. Hur kommunpolitikerna svarade på dessa frågor presenteras i tabell 6.

Resultaten i tabell 6 visar att en majoritet av kommunpolitikerna säger sig följa partilinjens även när den strider mot den egna uppfattningen både när det gäller förslag om organisationsförändringar och skatte- eller avgiftsförändringar. Andelen som följer partilinjens är dock högre när det gäller frågor om skatter och avgifter (63 procent jämfört med 54 procent), och en majoritet i samtliga partier säger sig följa partilinjens i dessa typer av frågor.

Det finns uppenbart ett samband mellan hur politikerna svarat på den principiella frågan respektive frågan om den egna praktiken ($\text{Eta}^2 = 0,14$ för frågan om organisationsförändringar och $0,09$ för frågan om skatter och avgifter). Detta resultat tyder på att frågan om representationsprinciper ingalunda är en renodlad ideologisk söndagskostym.

Det är emellertid också intressant att notera att en så hög andel av politiker som i den principiella frågan definierade sig som förtroendeledamot

Tabell 6. Andel politiker som instämmer i att de följer partilinjen i frågor om organisationsförändringar respektive skatte-/avgiftsförändringar, efter parti och representationsroll (procent)

Roll:	Organisationsförändringar				Skatte-/avgiftsförändringar			
	FL	PO	VD	Samtliga	FL	PO	VD	Samtliga
Vänsterpartiet	32	71	49	48	43	77	62	57
Socialdemokraterna	45	78	61	66	56	81	71	73
Miljöpartiet	26	65	46	40	45	75	57	55
Centerpartiet	28	62	48	39	40	70	60	51
Kristdemokraterna	37	65	53	48	44	69	63	55
Folkpartiet	28	65	41	41	47	74	57	56
Moderaterna	35	75	52	56	47	76	61	62
Sverigedemokraterna	35	78	54	55	35	68	60	54
Övriga partier	26	72	52	41	38	80	58	50
Samtliga partier	35	74	54	54	47	78	64	63
N	3 431	3 467	1 139	8 037	3 396	3 458	1 135	7 989

Kommentar: För frågan om representationsrollerna förtroendeledamot (FL), partiombud (PO) och väljardelegat (VD) se tabell 5. Frågan om politikernas representationspraktik löd: ”Här följer några frågor om beslutsfattande i de politiska organ i kommunen där du är ledamot. Frågorna är formulerade som motsatspar (A och B). I vilken grad instämmer du i A respektive i B när du tar ställning i till beslutsförslag om 1) organisationsförändringar i den kommunala förvaltningen och 2) om nivån på kommunalskatten eller verksamhetsavgifter?”. Alternativ A formulerades som ”jag följer partiets uppfattning, även när den strider mot min egen” och alternativ B som ”jag följer min egen uppfattning, även när den strider mot partiets” och den fyrgradiga svarsskalan indikerade helt eller delvis instämmande i A respektive B. I denna tabell redovisas andelen som instämde helt eller delvis i alternativ A. Källa är KOLFU 2012.

eller väljardelegat ändå säger sig följa partilinjen i praktiken. I synnerhet väljardelegater faller här till föga för partipiskan. Och även om det även i denna fråga är socialdemokratiska och moderata politiker som svarar att de oftast följer partilinjen, är skillnaderna mellan dessa och de övriga partierna klart mindre. Ett mer oväntat och svårförklarat resultat är att en försvarlig andel (26 respektive 22 procent) av dem som i den principiella frågan identifierar sig om partiombud inte säger sig följer partilinjen i praktiken.

15.4 Bilderna av den svenska demokratin

Vår ambition med boken *Svenska politiker* har varit att teckna en provkarta över de mest centrala frågeställningarna inom politikerforskningen.

Politikernas åsikter, praktiker och kontext har analyserats på längden och tvären i femton kapitel. Mängder av resultat har presenterats från ett datamaterial som, om vi får säga det själva, tillhör de främsta i sitt slag i världen. I denna avslutning vill vi ta tillfället i akt att reflektera något kring hur alla dessa resultat förhåller sig till svenskarnas allmänna bild av den representativa demokratin och de framtidsutmaningar som demokrati står inför.

Vi menar att det i den allmänna debatten under 2000-talet sprids en bild av svensk politik som alltmer ideologilös och mittenorienterad, som samförståndsorienterad snarare än konfliktbetonad och som alltmer generalistisk snarare än intressegruppsbaserad. Denna bild är kanske särskilt framträdande när diskussionen handlar om den kommunala nivån. Men även bland toppolitiker på nationell nivå är oviljan påtaglig att öppet positionera sig i ideologiska frågor eller förknippas med specifika intressegrupper. Denna bild av hur svenska politiker agerar och tänker får dock knappast stöd av resultaten i denna bok.

Att det finns betydande åsiktsskillnader mellan partierna i riksdag, kommun och landsting i centrala ideologiska frågor har tydligt framgått av bokens resultat, inte minst i kapitlen 2, 3 och 4 som behandlade den svenska politikens ideologiska dimensioner. Partierna är i många centrala frågor tämligen polariserade, de politiska konfliktlinjerna är skarpa och vi har tidigare i detta kapitel noterat att blockpolitiken har skärpts under senare år. Även på kommunal nivå har politiken partipolitiserats och konfliktlinjerna skärpts. Partiloyaliteten är stark bland politiker på samtliga politiska nivåer. Därtill är politikernas aktiva sociala representation ett reellt fenomen (se kapitel 8 och 9) och renodlade generalistpolitiker som inte särskilt värnar åtminstone någon intressegrupp är svåra att finna. Catch-all-ambitioner må vara vanligt förekommande i parthögkvarterens strategiska arbete, men hos partiernas representanter är viljan att representera särskilda grupperns intressen och åsikter inget kontroversiellt.

En central faktor för att valen ska fungera på det sättet är att partierna står för olika politiska alternativ och vem som vinner eller förlorar ett val ska vara avgörande för vilken politik som sedan förs. I kapitel 11, ”Partipolitiska konflikter i svenska kommuner”, poängterades hur viktiga åsiktsskillnader och partipolitiska konflikter är för demokratin om vi vill att väljarna ska peka ut riktningen för framtidens politik i valet. Ibland får man intrycket att politiska konflikter inte existerar i den pragmatiska lokala demokratin, men resultaten i detta kapitel visar att konflikter i högsta grad är närvarande också i kommunpolitiken. En annan central mekanism i översättandet av folkviljan till genomförd politik är vallöften.

Mekanismen fungerar om partierna presenterar olika vallöften och att valvinnarna därefter uppfyller de löften de ställt ut. Många väljare lever under föreställningen att svenska politiker är dåliga på att hålla vad de lovat. Men tvärtemot vad många väljare tror så visar forskningen att politiker i hög grad anstränger sig för att uppfylla givna löften (se kapitel 7).

I bokens resultat har vi också funnit ett mycket starkt stöd för den svenska partidominerade valdemokratin, både bland politiker och bland väljare (se kapitel 5). Dessa resultat står i klar kontrast till de ideal som dominerar i den allmänna debatten under senare år om hur svensk demokrati bör utvecklas. I debatten, liksom i många av de demokratiexperiment och reformer som genomförts särskilt på lokal nivå, tycks målet snarast vara att öka inslagen av deltagardemokratiska och direktdemokratiska instrument i det svenska politiska systemet.

Ett annat område där relationen är problematiskt mellan den allmänna bilden av hur situation ser ut och hur de faktiska förhållandena är rör korruptionen i svenska kommuner. Ibland presenteras Sverige som ett land helt befriat från korruption, ibland framställs de korruptionsskandaler som uppdagats i vissa kommuner som toppen på ett skrämmande isberg. I kapitel 12, "Göteborgsandan, korruption och opartiskhet i svenska kommuner", och i kapitel 13 "Rekrytering av tjänstepersoner i den kommunala sektorn" analyseras förekomsten av korruption och partiskhet, och den mer nyanserade bild som där framträder är att korruption nog existerar i svenska kommuner, men att de allvarliga fallen är sällsynta. Däremot finns en betydande gråzon där olika former av partiskhet kan förekomma, inte minst i anställningsprocesser (se kapitel 13). Det har också i den allmänna diskussionen förts fram idéer om att politiska samförståndskulturer är grogrund för korruption och partiskhet, något som resultaten i kapitel 12 talar kraftfullt emot.

Att det på så många punkter finns en sådan obalans mellan å ena sidan bilden av svensk politik och svenska politiker i den allmänna debatten och, å andra sidan, vad politiker faktiskt tycker och gör, är problematiskt ur legitimitetssynpunkt. Det gäller inte minst på de många områden där den faktiska situation ligger närmare vad politiker och väljare önskar sig än vad de kanske tror.

Det är svårt att värdera situationen och åstadkomma förbättringar om den politiska kartan inte överensstämmer med terrängen. Lösningen på problemet är förstås mer kunskap om svensk politik, och kunskap spridd till samtliga berörda parter. Ett sätt att verka i den riktningen är bygga politiska institutioner och arbetssätt som tydliggör partiernas ideologiska bredd, inte fördunklar den genom att skapa oklara ansvarsförhållanden.

Ett annat sätt är att betona det stora ansvar som ligger hos de aktörer som granskar politiken och politikerna – både massmedier och offentliga institutioner. Genom objektiv och saklig granskning snarare än reproduktion av myter och fördomar kan dessa aktörer säkerställa att medborgarna får en klarare bild av hur politiken fungerar. Och ett minst lika stort ansvar ligger ett stort ansvar på oss forskare. Vi måste fortsätta att återkommande studera svenska politiker och hur de reagerar på de förändringar i politikens förutsättningar som sker över tid. Och vi måste göra vad vi kan för att sprida våra forskningsresultat till såväl politiker som medborgare. Vår förhoppning är att vi med boken *Svenska politiker* har dragit åtminstone ett litet strå till den stacken.